

Рецензия

на проф. д-р Андрей Димов Андреев – член на научно жури в конкурс за присъждане на научна степен „доктор на науките“ в направление 3. 3. Политически науки, докторска програма „Политология“ на база Ректорска заповед № 215 от 26. 02. 2019 г., на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“.

За присъждане на научната степен „доктор на науките“ Нурболат Аскерович Абуов представя дисертация на тема: „Политиката на насилствено преселване на народи в Казахстан: история и съвременност“, както и 12 публикации по темата на дисертацията.

Актуалността на предложената тема е заложена в съвременната реалност на независим Казахстан, в неговата най-нова история и цялостно развитие на държавата. Формирането на държавната политика на Казахстан представлява уникален пример за отношения между различни националности и конфесии. Съхраняването на гражданския мир и укрепването на международното съгласие е сред приоритетите на страната. От тази гледна точка темата ще бъде актуална и през следващите десетилетия от развитието на обществото в Казахстан и разбираемо е привлякла вниманието на Нурболат Абуов. За изясняване на съвременните процеси от голяма важност е анализирането на миналото на казахския народ и неговите отношения с другите, различните от тях, попаднали там, в повечето случаи принудително. Предизвикателство пред Н. Абуов е и противоречивата историография по проблема. Авторът

условно, но точно, я дели на три части, съобразно развитието на СССР, а през третия период и на република Казахстан. Прави впечатление чудесното познаване на научната литература по изследвания проблем – съветска, руска, казахска и чужда. Това е безспорно достойнство на изследването. Абуов се базира на голям брой различни източници на информация. Той анализира ред архивни документи: нормативни документи на централните органи на СССР и на местните на Казахстан, документи на местните и централни власти, огромен статистически материал, който за в бъдеще ще бъде от полза на нови изследователи на проблема, мемоари и периодичен печат. Точно и коректно са описани изследваните архивни фондове. Това съответства на избраната методология, необходима за постигане на поставените от колежата Н. Абуов цели. Интердисциплинарният характер на дисертацията е несъмнен правилен подход, който води до сериозен научен принос в представеното изследване. Авторът убедително доказва, че националната политика на съвременен Казахстан се формира, като се отчитат последствията от насилствената депортация на различни народи, осъществена от съветската държава в един продължителен период. Тук се отчита както миналото, така и настоящата етническа и религиозна картина на Казахстан, а също и причините за нея, анализира се политиката на ръководството на републиката след 1991 г. Показва се позитивното в нея, правят се и конкретни прогнози за бъдещето. Това прави трудът още по-ценен за политици и учени.

Структурата на представената дисертация напълно съответства на поставените цели и избраната методология. Тя е разделена на увод, три глави със съответните параграфи, заключение, списък на използваните източници и научна литература и приложения. Главите следват по хронологически ред, което е логично за темата.

Хронологическите граници са поставени точно, съобразно целите на изследването. Долната граница е 1936 г. – началото на първата насилствена депортация на немци и поляци от Украйна. Горната граница е съвременното развитие на Казахстан и формирането на държавната политика по отношение мултиетническия състав на републиката.

Първа глава обхваща насилственото преселване на различни народи на територията на Северен Казахстан за периода 1936 – 1945 г. Авторът анализира причините, като за основна посочва политиката на тоталитарния режим в СССР по това време. Той правилно отбелязва, че вече е изградена лагерната система, а процесите в Казахстан са нейното по-нататъшно разширение. Конкретно са описани лошите битови условия, в които живеят спецзаселниците. Уточнени са районите където са настанени първите депортирани от Украйна. Тук, както и в следващите страници, са представени подробни статистически данни. Те подкрепят тезата на Н. Абуов и ще бъдат ценни за бъдещите изследователи на проблема. По-долу е представено преселването на корейци от Далечния изток, отново с подробна статистика. Авторът подчертава, че властите не успяват да се справят с наплива на депортирани. (с. 27).

Много добре са представени следващите вълни на депортация от Западна Украйна и Беларус, от края на 1939 г., както и следващите заселници от май – юни 1941 г., които са преселници от Прибалтика, Бесарабия и Западна Буковина. Авторът описва социалния състав на изселените. Пак там, с. 29, е показан и етническият им състав – поляци, евреи, украинци, белоруси, както и районите в които са заселени. Отново се акцентира върху затруднения пред властите, които трудно различават различния статут на депортираните. Представени са и тежките битови условия на последните. Те са заселвани в

селски райони, в момент на приключване на колективизацията, което допълнително утежнява положението им. Тук Абуов правилно акцентира върху условията в Казахстан. Той не подминава и болестите, от които страдат депортираните, както и почти пълното отсъствие на медицинска помощ.

Депортирането по време на Втората световна война отново носи ярко изразен политически характер, посочва авторът (с. 51). На тази база е и отношението на властите към тях. Влизането на СССР във войната променя по различен начин съдбата на преселените, както и на народите в страната като цяло. Още на 03. 09. 1941 г. започва преселването на немските колонисти в Северен Казахстан. Това са наследници на първите колонисти още от XIX век. За описването на тези събития авторът използва множество исторически източници, представя и подробна статистика. Едновременно с това започва освобождаване на полски заселници, на които се гледа вече като на съюзници, особено след визитата на Сикорски в Москва от декември 1941 г. Започва формирането на полска армия, която да се сражава срещу Вермахта. Специално внимание се обръща на съдбата на децата на депортираните – задължени са да учат в местни училища, само на руски език.

Колегата Н. Абуов разглежда и преселенията в края на войната на чеченци, ингуши, карачайци, балкарци, кримски татари. Специално се разглежда депортацията на българи на база Постановление на Сталин от 2. юни 1944 г. за изселване от територията на Крим на българи, гърци и арменци. Операцията започва на 27. юни и приключва на 2. юли 1944 г. Посочени са и местата за заселване на нашите сънародници

Глава втора разглежда държавната политика към депортираните народи 1945 – 1957 г. Изрично е подчертано, че преселванията продължават до средата на 50-те години. Авторът анализира политиката на принудително

административно задържане на преселниците. Въпреки че с Полша има договореност за освобождаване на полските граждани, назначените комисии създават различни пречки. Същото се отнася и за другите националности. Корейците са със статут на „административно изселени“ , и първоначално получават свободно паспорти, но от 3. 03 1947 г. им дават документи само за Средна Азия и Казахстан, където са изселени. Демобилизираните от Червената армия са изпращани при семействата си, включително и българите. Това означавало, че те са принудени да се върнат в Казахстан. Отново е посочена точна и подробна статистика. Авторът обяснява тези действия на властите с факта, че на СССР е необходима работна ръка. Това обяснява недопускането на големи размествания от Казахстан, а още по-малко напускането на страната от полските граждани. На този фон е интерес анализът на правното положение на депортираните. Отново се акцентира върху спазването на ограниченията при пътуванията. Това се прави от страна на местните ръководители. Това се обяснява с факта, че новите заселници се налагат като добри специалисти в различни области. Лошото положение насърчава вътрешните размествания, както и различни форми на протест и съпротива. Това е пасивна съпротива, изразяваща се в неплащане на данъци, когато е възможно, отклоняване от работа и др. Това е точно показано и анализирано от автора. Той оценява ролята на местните партийни и комсомолски организации за контрола върху спецзаселниците. Абуов обръща внимание и върху известното смекчаване на режима, например отстъпки пред вярващите още по време на войната.

Частичното освобождаване от началото на 50-те години се засилва след смъртта на Сталин и ареста на Берия. Проблемът става и международен – калмицка делегация подава меморандум до генералния секретар на ООН Д.

Хамершелд. Авторът изрично подчертава това събитие. Освобождаването става масово за периода 1954 – 1956 г. Н. Абуов отново представя подробна статистика.

В глава трета се разглежда националната политика на съвременен Казахстан. Авторът изрично подчертава, че това става при съобразяване с реалностите от предишния период. Главата е изключително силна като анализ на принципите на политиката на република Казахстан, основаваща се на толерантност, изграждане на дружески отношения между различните нации и религии. Анализира се законодателството на държавата, изграждането и действията на институциите. Акцентирано е върху политиката на единство, както и на гражданската идентичност на етносите в република Казахстан.

Авторът чудесно познава изворовата база и библиографията по въпроса. Приложенията са по темата и представляват важни документи за разглежданите събития. Точно и прецизно са формулирани изводите, в съответствие с приведените доказателства в трите глави. След отпечатване, книгата би била полезна и приложима, от политолози, обществени и политически дейци, от историци, етнологии и др. Освен това тя ще привлече интереса на „четящите хора“, интересувачи се от миналото и настоящето на Казахстан.

Авторефератът точно и прецизно отразява дисертационния труд. Той коректно е съобразен със структурата и съдържанието на представената дисертация.

Нурболат Абуов представя дванадесет публикации по темата на дисертацията, отпечатани в авторитетни издания.

Представяне и защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор на науките“ предполага високо ниво на научно дирене. От тази гледна точка дадени забележки, по-скоро препоръки, отразяват мнението на четящия труда на колегата Абуов. Бих направил някои препоръки, за които вярвам, че ще бъдат от полза на Н. Абуов при бъдещите му изследвания:

Във втори параграф на втора глава, където правилно се отбелязват някои облекчения дадени по време на войната на вярващите (православни, мюсюлмани и баптисти), да потърси по-обстойно причините, които принуждават една атеистична власт към подобна стъпка.

Авторът би могъл да даде статистика на населението на в началото на ХХ век, за да има база за сравнение с разглеждания период.

При отпечатване на книгата би могло да се помисли за малко по-различен начин на представяне на източниците и библиографията в края на изследването.

Направените колегиални препоръки в никакъв случай не накърняват безспорните достойнства на дисертационния труд и неговото високо научно ниво.

Заключение: Препоръчвам на Уважаемото научно жури да даде положителна оценка на дисертационния труд и научната продукция на Нурболат Аскерович Абуов. Гласувам **ЗА** и изказвам пълна увереност, че той отговаря на всички условия за присъждане на научната степен „доктор на политическите науки“ в професионално направление „Политически науки.“

9. март 2019 г.

проф. д-р Андрей Андреев

